

Edyta Skoczylas-Krotla

Ojczyźniano-religijny wymiar literatury dla dzieci (na przykładzie twórczości Ewy Stadtmüller)

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 3-4, 15-20

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dr Edyta Skoczylas-Krotla
Akademia im. J. Długosza w Częstochowie
Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej

OJCZYŹNIANO-RELIGIJNY WYMIAR LITERATURY DLA DZIECI

(NA PRZYKŁADZIE TWÓRCZOŚCI EWY STADTMÜLLER)

Wśród współczesnych autorek literatury dla dzieci ważne miejsce zajmuje Ewa Stadtmüller. W jej dorobku artystycznym znajdują się zarówno wiersze, jak i teksty pisane prozą. Autorka podejmuje w nich tematykę przyrodniczą, religijną, ojczyźnianą, a także tradycyjno-obrzędową, domową i rodzinną¹. W jej dorobku literackim znajdują się bogato ilustrowane² bajki, opowiadania, baśnie i legendy, książeczki dydaktyczne, scenariusze teatralne, kalendaryki katolickie, hagiografie oraz przypowieści.

Tematyka twórczości jest niezwykle zróżnicowana. W artykule analizie poddane zostaną literackie konkretyzacje dotyczące ojczyzny i religii.

TEMATYKA OJCZYŹNIANA

Ojczyzna to kraj, w którym człowiek się urodził, którego jest obywatelem lub z którym jest związany poczuciem przynależności na gruncie wspólnoty dziedzictwa losów dziejowych, kultury i języka oraz związku emocjonalnego z terytorium będącym w historycznym władaniu własnego narodu, także środowisko, w którym ktoś się urodził, spędził część albo całe życie, ziemia przodków. Ważne jest, aby od najmłodszych lat uczyć dziecko miłości do ojczyzny, ukazując jej piękno, bogactwo i osobliwości.

Nieocenioną pomoc w realizacji tego zadania mogą stanowić teksty Ewy Stadtmüller, przede wszystkim utwory z cyklu *Legendy polskie* z różnych regionów Polski, od Tatr do Bałtyku. Należą tu legendy podhalańskie (*Na zmyrzałową nutę*), krakowskie (*Z wawelskiego wzgórze*), mazowieckie (*Piosenki Syrenki*), śląskie (*Skarbnikowi czary*), wielkopolskie (*Wielkopolskie opowieści*), mazurskie (*Z krainy tysiąca jezior*) i pomorskie (*Skarby królowej Bałtyku*). Cykl *Legendy polskie* obejmuje także *U kolebki państwa polskiego*, *Królowie i Święci*, *Na wiślanym szlaku*. Legendy te zostały wydane w latach 2002–2005 przez Wydawnictwo Skrzat w Krakowie.

¹ H. Andrzejczak, *By przybliżyć dzieciom Boga za sprawą poetyckiego słowa*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*, red. K. Heska-Kwaśniewicz, Katowice 2008, s. 259.

² Ilustracja pełni ważną funkcję uprzystępniającą tekst, patrz: E. Piwowarska, *Ilustracja książkowa dla dzieci jako czytelna kreacja świata realnego i fikcji*, w: *Kreatywność w edukacji elementarnej*, red. W. Szlufik, E. Piwowarska, Częstochowa 2005, s. 57–60.

Utworki Ewy Stadtmüller opisują historię i zabytki danego miejsca, np.: *Odtąd po każdej wydzwonionej godzinie z okienka wybiegają dwa małe koziołki i bodą się ku uciesze mieszkańców miasta, a także przybyszających do Poznania gości³, Sanktuarium Ludzmierskie to chluba i duma górali, cel licznych pielgrzymek⁴, jeśli sercem Polski jest Wawel, a sercem Wawelu katedra, to sercem katedry – bijącym mocno, pięknie i donośnie – jest dzwon, noszący imię króla Zygmunta Starego. To właśnie ten władca kazał go odlać, wykorzystując na ten cel, jak mówi legenda, zdobyczne armaty. Do stopu dodano różnych drogich kruszców, co uczyniło głos dzwonu szlachetnym⁵.*

Dzięki lekturze książek autorki młodzi czytelnicy mogą poznać legendarne początki państwa polskiego, powstanie polskich miast: *w miejscu rybackiej osady powstało piękne miasto – Warszawa⁶, źródła polskich rzek: powstała z nich największa polska rzeka, już nie WYSZŁA, lecz WISŁA. Nawet dwie małe rzeczutki, wypływające spod Baraniej Góry, nazwano od jej imienia Białą i Czarną Wisetką⁷.*

Teksty Ewy Stadtmüller zawierają informacje turystyczne: *obiecałem Wam odpoczynek na Bielanach, więc chodźmy. Droga wiodąca przez las na pewno nas nie znuży. A oto i Srebrna Góra, a na niej kościół i klasztor Kamedułów⁸ oraz naukowe: uczelnia posiadała wówczas trzy wydziały: nauk wyzwolonych (składający się z trivium i quadrivium – 1 katedra), prawa (5 katedr prawa rzymskiego, 3 – kanonicznego) oraz medycyny (2 katedry)⁹.*

Obraz ojczyzny uzupełniony jest o postacie charakterystyczne dla kultury regionalnej: *nie byle kogo obraziłeś, ale samego Skarbnika¹⁰, pokłonił się w pas Zwyrtała, podskoczył z radości i jeszcze szybciej niż do nieba wędrował, zbiegł ku ukochanym Tatrom¹¹.*

Wybrane pozycje ukazują dzieciom piękno Polski, kształtują postawy przywiązania do małej i dużej ojczyzny, uczą miłości do własnego kraju. Znajomość faktów historycznych i tradycji buduje bowiem silne więzy pomiędzy człowiekiem a ojczyzną.

TEMATYKA RELIGIJNA

W książkach Ewy Stadtmüller o tematyce religijnej Bóg to źródło życia i miłości: *potrafiły czerpać siłę z samego źródła i miłości, jakim jest Bóg¹². Stwórca wylaniający się z tekstów pisarki jest kochający i miłosierny: Pan Bóg bardzo nas kocha i wybacz nam grzechy¹³ oraz wszechmocny: dla Boga nie ma nic niemożliwego¹⁴. Pisarka zwraca*

³ E. Stadtmüller, *Wielkopolskie opowieści*, Kraków 2005.

⁴ E. Stadtmüller, *Zakopane i okolice*, Kraków 2008.

⁵ E. Stadtmüller, *Kraków i okolice*, Kraków 2004.

⁶ E. Stadtmüller, *Piosenki Syrenki*, Kraków 2005.

⁷ E. Stadtmüller, *Na wiślanym szlaku*, Kraków 2005.

⁸ Ibidem, s. 101.

⁹ Ibidem, s. 105.

¹⁰ E. Stadtmüller, *Skarbnikowe czary*, Kraków 2005.

¹¹ Ibidem.

¹² E. Stadtmüller *Jak dostałeś się do nieba*, Kraków 2004, s. 55.

¹³ E. Stadtmüller *Jak błogosławiony Bronisław zaufał Panu Bogu*, Sandomierz 2008, s.15.

uwagę na obecność Boga w życiu człowieka i Opatrzność Bożą: *to Pan Bóg wszystkim kieruje*¹⁵, *kiedy Bóg prowadzi nawet z najtrudniejszą pracą jednak sobie człowiek radzi*¹⁶.

Polska literatura religijna wielokrotnie podejmowała temat śmierci czy męki Jezusa. Trzeba podkreślić, iż pisarze unikali opisów udręczeń i cierpień Chrystusa¹⁷. Podobnie czyni E. Stadtmüller w *Opowieściach różańcowych dla maluchów*. Rozważając tajemnice bolesne różańca świętego ukazuje drogę krzyżową Jezusa oraz towarzyszące mu stany duchowe i fizyczne – lęk, ból, poświęcenie, wytrwałość, cierpienie – złożone jako ofiara na odkupienie człowieka.

E. Stadtmüller napisała kilka utworów o tematyce wielkanocnej, w których przybliżyła tajemnicę zmartwychwstania Jezusa i chrześcijańską nadzieję osiągnięcia życia wiecznego. W swym dorobku autorka ma także teksty związane z Bożym Narodzeniem.

Wśród istotnych wątków kształtujących polską wizję chrześcijaństwa wymienić należy obrazy mariologiczne¹⁸. Matka Boska w twórczości pisarki przedstawiana jest jako dostojna *Królowa Nieba i Ziemi*¹⁹, ale także jako bardzo troskliwa i czuła Matka, „*co patrzy na nas z wysokiego nieba i pomaga wszystkim kiedy tylko trzeba*”²⁰.

W utworach E. Stadtmüller często przedstawiane są anioły, które przybierają postacie ludzkie, przynoszą laski i dobrodziejstwa od Boga, są jego kurierami: *duchy te wciąż krążą pomiędzy niebem a ziemią. Zanoszą Panu Bogu nasze modlitwy (wtedy wędrują w górę) i przynoszą nam od niego dobre myśli, natchnienia, pomysły (wtedy wędrują w dół)*²¹. W dorobku autorki wskazać można opowiadania z anielskimi bohaterami, wśród których znajdują się m.in.: Michale, Rafael, Gabriel, Anioł Pokoju, Anioł Stróż.

Autorka wielokrotnie podkreśla ogromną moc modlitwy i jej znaczenie w życiu wierzących: *modlitwa jest jak oddech*²² P144. Modlitwa jest ściśle związana z chrześcijańską wiarą w świętych obcowanie: *oni są szczęśliwi w niebie, modlą się i wiem na pewno, że pomogą nam w potrzebie* ZA.

Z książek E. Stadtmüller dzieci mogą dowiedzieć się o życiu świętych i błogosławionych, zarówno powszechnie znanych, jak i w pewien sposób drugoplanowych, o których mówi się mniej. Bohaterami tekstów uczyniła zarówno Polaków, jak i reprezentantów innych narodowości. Należą tu m.in.: św. Jadwiga Królowa Polski, św. Siostra Faustyna, św. Maksymilian Maria Kolbe, bł. siostra Alicja Kotowska, bł. ksiądz Bronisław Markiewicz, św. Tereska od Dzieciątka

¹⁴ E. Stadtmüller, *Jak...*, op.cit., s. 15.

¹⁵ Ibidem, s. 52.

¹⁶ E. Stadtmüller *Siostra Alicja jest z nami*, Sandomierz 2009, s. 14.

¹⁷ Z. Baran, *W kręgu poezji religijnej dla dzieci*, Kraków 2001 s. 113.

¹⁸ A. Baluch, *Czyta, nie czyta... (o dziecku literackim)*, Kraków 1998, s. 80.

¹⁹ E. Stadtmüller, *Opowieści różańcowe dla maluchów*, Sandomierz 2007, s. 44.

²⁰ E. Stadtmüller, *Jest taka mama*, Częstochowa 2000, s. 3.

²¹ E. Stadtmüller, *A jak Anioł*. Kraków 2007, s. 52.

²² E. Stadtmüller, *Przypalona szarlotka*, Sandomierz 2002, s. 144.

Jezus, św. Antoni, św. Krzysztof, św. Ojciec Pio, św. Teresa Benedykta od Krzyża (Edyta Stein), bł. Juan Diego, bł. Matka Teresa i wielu innych.

Należy wyodrębnić piękną opowieść o Janie Pawle II, w której autorka ukazała życie Karola Wojtyły od dzieciństwa aż do śmierci. Literackie kalendarium, napisane wierszem doskonale przybliżyła postać Ojca Świętego najmłodszemu pokoleniu, co stanowi ważne wyzwanie dla autorów książek religijnych adresowanych do dzieci i młodzieży.²³

Teksty o osobach beatyfikowanych i kanonizowanych przez Kościół przekazują prawdę o życiu tych postaci, ukazują ich cierpienia, marzenia, pracę, historię miłości do Boga, która jest realizowana przede wszystkim przez miłość do bliźniego. Autorka podkreśla znaczącą rolę świętych i błogosławionych w codziennym życiu ludzkim i przekazuje prawdę, że dobroć i szlachetność prowadzą do Boga, że każdy człowiek niezależnie od wieku i stanu może zostać świętym:

- *A jak to jest, że niektórzy ludzie zostają świętymi?*
- *Powiedziałas to tak, jakby ich ktoś mianował, a oni żyli i żyją jak my. Mijamy ich na ulicy. Biegają z siatką na zakupy, przytulają dzieci, naprawiają krany. To po prostu wszyscy zwyczajni ludzie, którzy dzień po dniu służą Bogu i bliźniemu (...)*
- *To ja też mogę mogę zostać świętą?*
- *Po to żyjemy, kochanie*²⁴.

Szczególne miejsce zajmują w dorobku poetki postacie świętych dzieci – Dominik Savio, Pastuszkowie z Fatimy, Stanisław Kostka. Ukazuje ona ich przymioty, głęboką jedność z sacrum i drogę do świętości.

Ciekawy pomysł autorski stanowią zagadki o świętych. Jest to forma niezwykle lubiana przez najmłodszych i przynosząca im wiele korzyści. Zagadki uczą myśleć, analizować tekst, porządkują wiedzę o świecie, ale przede wszystkim bawią i dostarczają radości wynikającej z ich rozwiązania. Autorka znając potrzeby czytelnice dzieci, napisała krótkie, rymujące się zagadki, o zróżnicowanym poziomie trudności, np.:

Cieśla z zawodu, ojciec z powołania. Maryję z Jezusem kochał i ochraniał (św. Józef);

Boże miłosierdzie najuboższym głosił. Papież nasz kochany jego imię nosił (św. Karol Boromeusz).

Godne wyodrębnienia są literackie przewodniki po sakramentach świętych, ukazujące je w przystępny i przejrzysty sposób: *chrzest święty to pierwszy i najważniejszy sakrament (...) gdy ksiądz polewa główkę dzieciska wodą (...) maluch staje się prawdziwym*

²³ E. Skoczylas-Kroćka, *Leksykalne wyróżniki wizerunku Karola Wojtyły – Jana Pawła II w wybranych utworach dla dzieci*, [w:] *Eine Philosophie. Eine Welt. Ein Mensch*, red. D. Pater, Hannover 2008, s. 499.

²⁴ E. Stadtmüller, *Przypalona...*, *op. cit.*, s. 162.

chrześcijaninem, dzieckiem Boga²⁵, małżeństwo jest sakramentem, czyli spotkaniem z samym Bogiem²⁶.

Obraz sakramentów zostaje uzupełniony o towarzyszące im obrzędy: *kapłan zbliżył się do niego z dzbanuszką święconej wody. – Ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego – padły sakramentalne słowa (...) jeszcze tylko namaszczenie olejem świętym i nowy chrześcijanin otrzymał śnieżnobiałą szatkę – symbol swej niewinności i świętości*²⁷.

Rozważania o literackim obrazie sacrum dopełniają teksty odwołujące się do Pisma Świętego Nowego Testamentu. Dziecko dowiaduje się, że to *Księga ksiąg, ponieważ jest w niej wszystko, co naprawdę ważne. I trudno żeby było inaczej, pisano ją przecież pod natchnieniem Ducha Świętego*²⁸. Nawiązaniem do Pisma Świętego są teksty adaptacyjne przypowieści nowotestamentowych *O siewcy* i *O talentach*.

Zadaniem książek o tematyce religijnej Ewy Stadtmüller jest przede wszystkim wprowadzenie dziecka w świat nadprzyrodzony, rozbudzenie i pogłębienie wiary, pokazanie, jak radosne jest bycie wierzącym. Istotne jest także zapoznanie dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym ze słownictwem religijnym, którym posługują się bohaterowie opowiadań. Obecne w ich języku słownictwo ze sfery sacrum odzwierciedla praktyki katolickie postaci literackich i wyraża ich wiarę w istnienie Boga²⁹.

Edyta Skoczylas-Krotla

Bibliografia:

- Andrzejczak H., *By przybliżyć dzieciom Boga za sprawą poetyckiego słowa*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*, red. K. Heska-Kwaśniewicz, Katowice 2008.
- Baluch A., *Czyta, nie czyta... (o dziecku literackim)*, Kraków 1998.
- Baluch A., *Jon w drodze czyli poszukiwanie sacrum w powieści Doroty Terakowskiej „Samotność Bogów”*, [w:] *Dzieciństwo i sacrum*, red. J. Papuzińska i G. Leszczyński, Warszawa 2000.
- Baran Z., *W kręgu poezji religijnej dla dzieci*, Kraków 2001.
- Katolicyzm A–Z*, red. ks. Z. Pawlak, Poznań 1994.
- Ługowska J., Skawiński J., *Anioł w literaturze i kulturze*, Wrocław 2004.
- Skoczylas-Krotla E., *Leksykalne nyróżniki wizerunku Karola Wojtyły – Jana Pawła II w wybranych utworach dla dzieci*, [w:] *Eine Philosophie. Eine Welt. Ein Mensch*, red. D. Pater, Hannover 2008.

²⁵ E. Stadtmüller, B. Kolodziej, *Bóg przychodzi do mnie*, Kraków 2006, s. 4.

²⁶ Ibidem, s. 34.

²⁷ E. Stadtmüller, *Przypalona...*, *op. cit.*, s. 198.

²⁸ Ibidem, s. 88.

²⁹ E. Skoczylas-Krotla, *Słownictwo religijne w Przypalonej szarlotce Ewy Stadtmüller*, Prace Naukowe AJD w Częstochowie, Filologia Polska, V, red. M. Lesz-Duk, Częstochowa 2005, s. 131.

Skoczylas-Krotla E., *Słownictwo religijne w Przypalonej szarlotce Ewy Stadtmüller* Prace Naukowe AJD w Częstochowie, Filologia Polska, V, red. M. Lesz-Duk, Częstochowa 2005.

Wykaz wybranych utworów Ewy Stadtmüller

A jak Anioł, Kraków 2007.

Bóg przychodź do mnie, Kraków 2006 (współautorstwo: Beata Kołodziej).

Jak błogosławiony Bronisław zaufał Panu Bogu, Sandomierz 2008.

Jak dostałeś się do nieba, Kraków 2004.

Jest taka mama, Częstochowa 2000.

Korowód Świętych. Zagadki dla dzieci, Częstochowa 2001.

Kraków i okolice, Kraków 2004 (współautorstwo: Anna Chachulska).

Królowie i święci, Kraków 2005.

Legenda o cudownym źródle, Sandomierz 2007.

Legendy o świętych, Kraków 2006.

Na wiślanym szlaku, Kraków 2005.

Na zurytalową nutę, Kraków 2005.

Opowieści różańcowe dla maluchów, Sandomierz 2007.

Orędzie miłosierdzia, Sandomierz brak roku wydania.

Pastuszkowie z Fatimy, Sandomierz, brak roku wydania.

Piosenki Syrenki, Kraków 2005.

Przypalona szarlotka, Sandomierz 2002.

Siostra Alicja jest z nami, Sandomierz 2009.

Skarbnikowe czary, Kraków 2005.

Skarby królowej Bałtyku, Kraków 2005.

Święty Dominik Savio, Sandomierz,
brak roku wydania.

Święta Jadwiga Królowa Polski, Sandomierz,
brak roku wydania.

Święta Joanna Beretta – Molla, Kraków 2007.

Święty Stanisław Kostka, Sandomierz,
brak roku wydania.

U kolebki państwa polskiego, Kraków 2005.

Wielkopolskie opowieści, Kraków 2005.

Zakopane i okolice, Kraków 2008
(współautorstwo: Anna Chachulska).

Z krainy tysiąca jezior, Kraków 2005.

Z Wadowic do nieba, Kraków 2005.

Z wawelskiego wzgórzca, Kraków 2005.

